ROLUL INTONAȚIEI ÎN STRUCTURA GRAMATICALĂ A ENUNȚULUI[1]

THE ROLE OF INTONATION IN THE GRAMMATICAL STRUCTURE OF THE STATEMENT

Marcela VÎLCU, dr., lector univ.,
UPS „Ion Creangă” din Chișinău

Marcela VÎLCU, PhD, University Lecturer,
“Ion Creanga” SPU of Chisinau
ORCID: 0000-0003-4406-7058
e-mail: vilcu.marcela@upsc.md

CZU: 811.135.1’34
DOI: 10.46727/c.v4.27-28-03-2025.p40-45

Abstract. The article analyzes the role of intonation in the grammatical structure of the utterance. It emphasizes the importance of intonation in communication, as it marks syntactic structures and influences the meaning of utterances. The functions of intonation are reviewed – including the communicative, demarcative, modal, emphatic, and expressive functions – and the grammatical function is examined in detail. The analysis focuses on the morphological role of intonation–as a marker for disambiguating homonymy–and its syntactic role, as an indicator of predication and as a means of expressing syntactic relationships and distinguishing between different syntactic units.
Keywords: intonation, intonational contour, intonational functions, grammatical structure, utterance, communication.

Intonația este o unitate fonetică suprasegmentală extensivă, care caracterizează un segment fonic mai mare decât silaba. Spre deosebire de accent, care evidențiază o silabă dintr-un cuvânt, intonația caracterizează un complex de silabe, care pot constitui părți din cuvinte, cuvinte sau chiar grupuri de cuvinte, realizând contururi intonaționale mai mult sau mai puțin extinse ale enunțului, de aici și caracterul său extensiv.

Intonația reprezintă melodia vorbirii și constă din variația tonului (ridicare, coborâre), în rostirea unei tranșe sonore (cuvânt, sintagmă, enunț), asociată cu variația de intensitate a vocii. Laurenţia Dascălu-Jinga subliniază faptul că intonația reprezintă „variațiile în înălțimea vocii, care îndeplinesc un rol semnificativ la nivelul enunțului”. Intonația transformă orice secvență sonoră, dintr-o înlănțuire de sunete într-un act de vorbire, cu cele trei componente ale sale (act locuționar –

[1] Articolul a fost elaborat în cadrul subprogramului de cercetare „Modele de valorificare a neuroștiințelor în dezvoltarea personală”, cod 040111.

transmite anumite semnificații lexicale și gramaticale; act ilocuționar – exprimă o anumită intenție/atitudine; act perlocuționar – produce un anumit efect asupra interlocutorului) [4, p. 839]. Este instrumentul esențial care dă culoare, emoție și sens comunicării verbale; servește ca mijloc comunicativ în toate limbile, dar se deosebește de la o limbă la alta și este ceea ce numim, de obicei, ,,accent străin" la vorbitorii de alte limbi.

Intonația este o componentă fundamentală a comunicării: deoarece marchează nu doar unitățile sonore luate separat, ci, mai ales, structurile sintactice, fiind un element important în modul de pronunțare a unei secvențe sonore. Variațiile de înălțime îndeplinesc un rol semnificativ la nivelul enunțului, ce dau posibilitatea transmiterii unor mesaje diferite cu același lanț fonic. Evidențiind, prin intonație, un anumit cuvânt într-o propoziție, transmitem semnificații diferite. De exemplu: *Mama este acasă* (nu tata); *Mama este acasă* (nu a plecat); *Mama este acasă* (nu la serviciu).

Specialiștii din domeniu consideră intonația drept „primul element lingvistic pe care îl achiziționam în copilărie și ultimul pe care îl pierdem (voluntar, cu prilejul învățării unei limbi străine, sau involuntar, în situații patologice" [2, p. 11].

Totodată, intonația „transmite anumite informații gramaticale (evidențiază tipul de enunț în funcție de scopul comunicării: declarativ, interogativ, exclamativ), dar și semnificații de tip conotativ, legate de starea afectivă a emițătorului, atitudinea și intențiile comunicative ale acestuia" [1]. Această unitate suprasegmentală nu doar că distinge tipuri diferite de propoziție după scopul comunicării (enunțiative, interogative, imperative), dar și influențează sensul acesteia și exprimă stări/emoții/intenții/atitudini ale emițătorului (de exemplu, într-o discuție telefonică înțelegem starea emoțională a vorbitorului, chiar dacă nu-i vedem expresia feței).

Mai mult decât atât, după cum explică lingvistul Alexandru Dîrul [3, p. 210], „adesea, chiar fără să cunoaștem o limbă, după intonație ne putem da seama despre orientarea comunicativă a vorbirii, și anume: dacă vorbitorul comunică (povestește) ceva, dacă prezintă cele spuse ca un enunțător neutru, dacă e mulțumit sau nesatisfăcut de cele comunicate, dacă ordonă sau întreabă ceva, dacă își exprimă nemulțumirea, dacă se milogește cerând ceva, dacă nu-i mulțumit de prezența colocutorului etc."

În calitate de componentă fundamentală a comunicării, intonația îndeplinește mai multe funcții [4, p. 947], prezentate în figura de mai jos.

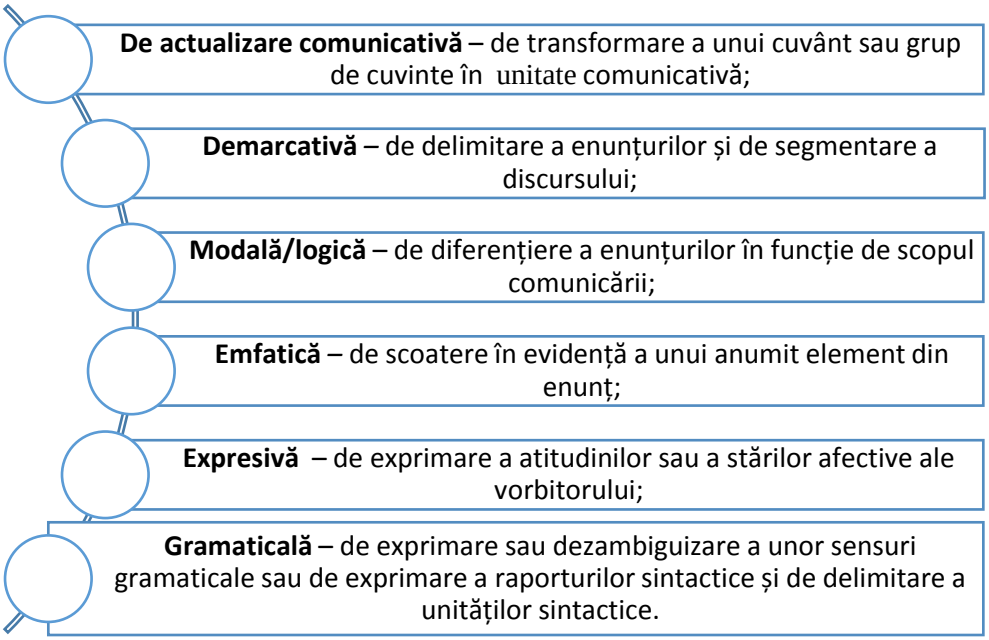

Figura 1. Funcțiile intonației

- Funcția *de actualizare comunicativă* contribuie la transformarea unui cuvânt sau grup de cuvinte în unitate comunicativă – orice cuvânt sau grup de cuvinte rostit cu un anumit contur intonațional poate deveni enunț: *Mare necaz! Victorie! Poftim? La masă! Atenție!*
- Funcția *demarcativă* contribuie la delimitarea enunțurilor și la segmentarea discursului (împreună cu pauzele: „*Eu știu# c-ai să mă-nșeli chiar mâine”* (Ion Minulescu); *Cine seamănă vânt# culege furtună* (folclor).
- Funcția *modală/logică* diferențiază enunțurile în funcție de scopul comunicării și determină tipul comunicativ corespunzător (*Ana citește.* – propoziție enunțiativă/asertivă; *Ana, citește!* – propoziție imperativă; *Ana citește?* – propoziție interogativă; *Ana citește!* – propoziție exclamativă).
- Funcția *emfatică* (emfază – întrebuințare retorică a unui cuvânt care are rolul de a exagera valoarea unei afirmații) contribuie la scoaterea în evidență a unui anumit element din enunț conferindu-i, astfel, semnificații diferite. „Prin detașarea unui cuvânt cu ajutorul unei accentuări mai intense, se realizează un efect de insistență, de subliniere a importanței lui din punctul de vedere al vorbitorului (sau al realității pe care o reprezintă în comunicare)”, susține lingvista V. Guțu Romalo [5, p. 52]. De exemplu, în enunțul: *„În fiecare zi murim câte puțin”* (E. Cioclea), accentuarea emfatică diferită transmite semnificații diferite:

*În **fiecare** zi murim câte puțin* (nu doar uneori);
*În fiecare **zi** murim câte puțin* (nu în fiecare lună/an);
*În fiecare zi **murim** câte puțin* (nu regenerăm);
*În fiecare zi murim **câte puțin*** (nu deodată).

Un alt exemplu pe care am vrea să-l analizăm este arhicunoscuta afirmație a poetului Nichita Stănescu: „Limba română este patria mea". Scoasă din context, această propoziție ar cere emfaza pe cuvântul „patria": „Limba română este **patria** mea". Privită însă în ansamblul contextului din care a fost scoasă această declarație a poetului de mare iubire pentru limba română – „O patrie fără de nume nu este o patrie. Limba română este patria mea", atunci constatăm că emfaza vizează sintagma „limba română", evidențiind anume cuvântul „română": „Limba **română** este patria mea".

- Funcția *expresivă* – intonația este expresia atitudinilor sau a stărilor afective ale vorbitorului (*Mare lucru-i o sanie!* (I. Druță); *Nu mai pot! Nu, mai pot!*).
- Funcția *gramaticală* se manifestă atât în morfologie, cât și în sintaxă și servește ca mijloc de exprimare a unor sensuri gramaticale, de dezambiguizare a unor omonimii, precum și ca mijloc de exprimare a raporturilor sintactice și de delimitare a unităților sintactice diferite (*Am cumpărat mere roșii. Am cumpărat mere, roșii)*.

  În morfologie, intonația servește ca:
  - marcă pentru dezambiguizare a unor omonimii:
    - ✓ omonimii de caz: la substantive – intonația deosebește cazul vocativ de nominativ sau de genitiv-dativ: *Maria intră/lucrează* (substantivul este la c. N.); *Maria, intră/lucrează* (substantivul este la c. V.); *Să spunem domnilor* (substantivul este la c. D.); *Să spunem, domnilor* (substantivul este la c. V.). Este important să menționăm că, în asemenea cazuri, intonația este unicul mijloc de dezambiguizare;
    - ✓ omonimii de mod: la verbe – intonația deosebește modul imperativ de modul indicativ (*Voi cântați/scrieți/faceți*. *Elevi, cântați/scrieți/faceți!*);
    - ✓ omonimii de persoană: intonația deosebește forme diferite de persoane ale verbelor (Ion desenează/cântă/intră/scrie – verbul este la persoana a III; Ion, desenează/cântă/intră/scrie – verbul este la persoana a II-a);
  - mijloc de exprimare a ideii de superlativ – conturul intonațional al propoziției, asociat cu o topică inversată sau cu prelungirea duratei unor sunete, servesc drept mijloc expresiv de exprimare a superlativului: *Reeepede!; „Mare lucru-i o sanie!"* (Ion Druță).

În sintaxă, intonația poate fi:

- indice de predicație (orice cuvânt și orice lanț de cuvinte din care lipsește verbul la mod personal poate deveni enunț – calitatea de enunț i-o conferă conturul intonațional specific: *„Sus inima, români!”* (G. Coșbuc); *Înainte! Afară! Urâtă vreme! Libertate! Ce surpriză!*;
- mijloc de exprimare a raporturilor sintactice, delimitând unități sintactice diferite. De obicei, segmentarea ierarhică a enunțului se face prin pauze asociate cu o anumită intonație [4, p. 945]. (*Des fac aceasta. Desfac aceasta*.) (*Se cunoaște el strigoiul, de pe limbă! Am cumpărat mere roșii. Am cumpărat mere, roșii. Hai să ne întâlnim acolo, să discutăm. Hai să ne întâlnim, acolo să discutăm. Femeia care nu vrea să frământe, toată ziua cerne. Femeia care nu vrea să frământe toată ziua, cerne.*) În acest fel, „pauza, împreună cu intonația, poate servi la înlăturarea ambiguității potențiale a unor structuri sintactice, potrivit intenției vorbitorului” [ibidem]: *Fata fericită a zâmbit. Fata, fericită, a zâmbit*. În primul caz, adjectivul „fericită” are valoare determinativă și este atribut adjectival, iar în cel de-al doilea îndeplinește funcția de nume predicativ suplimentar. În numeroase enunțuri exclamative se asociază topica inversă cu accentuarea elementului plasat inițial („***Frumoasă*** *zi a fost aceea când*, din balconul casei de la Mircești, am declarat țiganilor adunați că sunt liberi!” (V. Alecsandri); *„Mare lucru-i o sanie!”* (Ion Druță);
- semnul distinctiv al diferitelor tipuri de propoziții după scopul comunicării și, respectiv, după semnificațiile diferite: *Poftim!* (interjecția semnifică acțiunea de a oferi ceva); *Poftim?* (solicită repetarea celor spuse de interlocutor sau, asociată cu un tempo încetinit și cu lungirea vocalelor, exprimă surprinderea, punerea la îndoială a celor spuse de interlocutor sau indignarea) [4, p. 295].

În concluzie, menționăm că intonația este indispensabilă comunicării orale și o caracterizează. Chiar dacă, în mare parte, nu are rol fonologic – nu diferențiază semantic cuvintele, ca accentul – ea diferențiază sensul secvenței sonore (prin scoaterea în relief a anumitor segmente ale acesteia), intonația cu funcție gramaticală poate avea rol fonologic, de diferențiere a semnificațiilor gramaticale.

BIBLIOGRAFIE

1. BIDU-VRĂNCEANU, A., CĂLĂRAŞU, C., IONESCU-RUXĂNDOIU, L., MANCAŞ, M., PANĂ DINDELEGAN, G. *Dicţionar general de ştiinţe ale limbii*. Bucureşti: Editura Ştiinţifică, 1997. ISBN 973-440229-3. Disponibil: https://www.academia.edu/10986209/87525919_DSL_Dictionar_de_Stiinte_Ale_Limbii
2. DASCĂLU-JINGA, L. *Melodia vorbirii în limba română*. Bucureşti: Univers Enciclopedic, 2001. 184 p. ISBN 973-8240-44-1.
3. DÎRUL, Al. Intonația – mijloc implicit de exprimare a opoziției negativ-asertive. *Filologia modernă: realizări şi perspective în context european*. Chișinău: Institutul de Filologie, 2015, pp. 196-212.
4. GUȚU ROMALO, V. (coord.) *Gramatica limbii române*. Vol. II: Enunțul. București: Editura Academiei Române, 2005.
5. GUȚU ROMALO, V. *Sintaxa limbii române*. București, 1972.